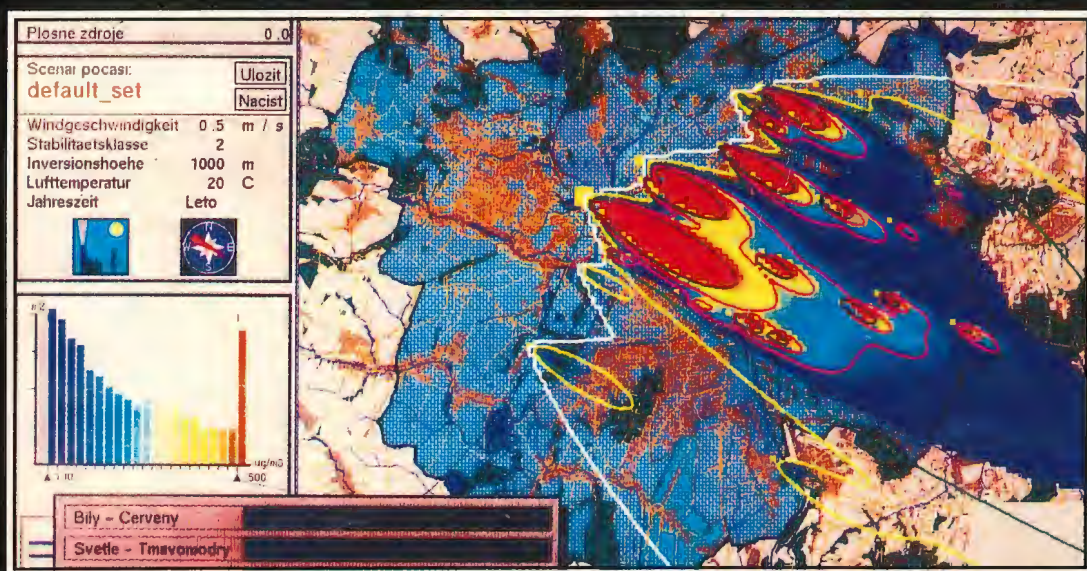

* Polski Zespół ds. Współpracy z IIASA *
* Instytut Badań Systemowych PAN *

ANALIZA SYSTEMOWA I JEJ ZASTOSOWANIA

INTERDYSCYPLINARNOSC * DEMOGRAFIA * PRZEKSZTALCENIA
GOSPODARCZE * SRODOWISKO * LASY * ENERGETYKA *
ZASOBY WODNE * METODY I TECHNIKI SYSTEMOWE

*Materiały z konferencji "Dni Międzynarodowego Instytutu
Stosowanej Analizy Systemowej"*

Warszawa, Pałac Staszica, 20-21 kwietnia 1993

Redaktor
JAN W. OWSIŃSKI

* Polski Zespół ds. Współpracy z IIASA *
* Instytut Badań Systemowych PAN *

ANALIZA SYSTEMOWA I JEJ ZASTOSOWANIA

*Materiały z konferencji "Dni Międzynarodowego Instytutu
Stosowanej Analizy Systemowej"*
Warszawa, Pałac Staszica, 20-21 kwietnia 1993

Redaktor
JAN W. OWSIŃSKI

Warszawa, grudzień 1993

Niniejsza publikacja została wydana dzięki dofinansowaniu
przyznanemu przez Komitet Badań Naukowych

© Polska Akademia Nauk

ISBN 83 - 85847 - 25 - 1

Na okładce wykorzystano fragment postaci ekranu z jednego
z systemów oprogramowania przeznaczonych do celów
przestrzennej analizy środowiskowej, opracowanego w ramach projektu
IIASA - ZAAWANSOWANYCH ZASTOSOWAN KOMPUTEROWYCH
we współpracy z zespołem z IBS PAN w składzie:
P.Holnicki, A.Katuszko i A.Żochowski.

42859

Skład i opracowanie tekstu:
Dział Wydawniczy Instytutu Badań Systemowych PAN

Druk i oprawa: ZWP SYNPRESS, Łomianki, ul. Łąkowa 17
tel./fax 511-745

PRZEGLĄD PRAC PROWADZONYCH W IIASA: WCZORAJ, DZIŚ I JUTRO

Peter E. de Jánosi

Dyrektor IIASA

Międzynarodowy Instytut Stosowanej Analizy Systemów został założony w 1972 i jako swoje naczelne hasło przyjął następujące zdanie z dokumentu założycielskiego: "... nauka i technika, jeśli są mądrze kierowane, mogą przynieść korzyści całej Ludzkości...". Mając na względzie przytoczone posłanie, opracowywano plan pracy Instytutu w taki sposób, by skupiać się na dwóch rodzajach zagadnień - globalnych i międzynarodowych. Te pierwsze były definiowane jako takie, które są wspólne dla wszystkich krajów, zaś te drugie - jako przekraczające granice poszczególnych państw. Z tych właśnie powodów globalne zmiany - przede wszystkim środowiska - oraz rozwój podtrzymywalny ("sustainable development") stały się tematami prac IIASA na długo przedtem zanim zostały przedmiotami troski polityków i naukowców na całym świecie.

Przez ponad 20 lat IIASA był pomostem naukowym przerzuconym ponad żelazną kurtyną, gromadząc badaczy ze Wschodu i z Zachodu. Kiedy skończyła się zimna wojna, Instytut musiał od nowa określić swoją rolę. Tak więc, nowy plan strategiczny Instytutu, nazwany "Agendą na Trzecią Dekadę", został zatwierdzony przez Radę IIASA w roku 1991. Stanowi on krok w kierunku nowej definicji Instytutu i jego prac w trzeciej dekadzie istnienia. Plan ten formułuje jasno główny obiekt zainteresowania Instytutu, którym są przemiany globalne, nie tylko w ich wymiarze środowiskowym, ale także z punktu widzenia aspektów gospodarczych i

technologicznych. W celu sformułowania tego planu sporządzono szczegółowy przegląd osiągnięć Instytutu z pierwszych dwudziestu lat jego pracy. Wśród dziedzin, w których zanotowano te osiągnięcia, wymienić można:

- globalne systemy energetyczne,
- systemy rolnictwa i produkcji żywności,
- badania demograficzne, z uwzględnieniem migracji,
- modelowanie systemów,
- regionalne systemy środowiska, a zwłaszcza
  - basen Renu
  - zanieczyszczenie powietrza w Europie
  - pokrywę roślinną (lasy),
- ewolucję technologii,
- relacje między energetyką i środowiskiem,
- przemiany gospodarcze.

Opracowany na podstawie przeglądu dokonanych osiągnięć, oceny możliwości Instytutu i jego przyszłej roli, program działalności IIASA na lata dziewięćdziesiąte przewiduje trzy zasadnicze tematy prac:

1. Zmiany globalne w środowisku naturalnym
2. Globalne transformacje gospodarcze i technologiczne
oraz
3. Metody systemowe dla potrzeb analizy zagadnień globalnych

1. Zmiany globalne w środowisku naturalnym

Najważniejszym celem tych prac będzie poszerzenie naszej wiedzy i opracowanie metod oceny w zakresie relacji między rozwojem ludzkości a stanem środowiska. Współzależność krajów w dziedzinie środowiska spowodowała, że kwestie zmian globalnych zyskały na znaczeniu. Uwaga

będzie w ogólności skupiona na stanie wybranych ekosystemów, atmosfery i klimatu, oceanu, własności gleby, a także na złożonych powiązaniach pomiędzy tymi dziedzinami oraz między nimi a działalnością człowieka.

Szczególnymi obszarami zainteresowań będą emisje, transformacje i transport materiałów toksycznych i zanieczyszczeń, zmiany w dostępności i jakości zasobów wodnych, degradacja gleby, zasobów biologicznych i ekosystemów, jak również wynikające stąd ewentualne implikacje dla sterowanych przez człowieka ekosystemów rolniczych. Będziemy się starali powiązać te analizy z głównymi czynnikami antropogennymi powodującymi globalne zmiany środowiskowe, włączając w to wzrost liczby ludności, sposoby użytkowania ziemi, rozwój gospodarczy i uprzemysłowienie, oraz produkcję i użytkowanie energii. Podjęta zostanie próba dokonania oceny wpływu zmian środowiskowych na różne podsystemy społeczne i gospodarcze, takie jak przemysł, rolnictwo, użytkowanie ziemi i poziom życia. Przebadane zostaną te możliwości powstrzymania degradacji środowiska i związane z nimi ewentualne konkretne posunięcia, które należałoby wykonać, jakie wynikają z postępu technologicznego i bieżącego stanu technologii, z potencjalnych strategii rozwoju regionalnego oraz polityk w dziedzinie ochrony środowiska.

2. Globalne transformacje gospodarcze i technologiczne

Światowy system społeczno-gospodarczy jest w latach dziewięćdziesiątych poddany bardzo istotnym zmianom o charakterze masowym. Związane jest to z rosnącą współzależnością gospodarczą poszczególnych krajów, szybkim postępowaniem technicznym i technologicznym, a także z przejściem od systemów gospodarczych kierowanych centralnie do systemów opartych na rynku. Wszystkie te procesy są nieodłącznie związane z szeroko pojętymi zagadnieniami dotyczącymi zmian globalnych. Naukowcy z IIA-SA będą badali te zmiany, transformacje i tendencje, przyglądali się ich ilościowym i jakościowym konsekwencjom i oceniali możliwe polityki. Szczególna uwaga będzie zwrócona na transformację gospodarek centralnie planowanych w gospodarki rynkowe, na integrację tych gospodarek w obrębie rynku światowego, na wpływ jakie zmiany technologiczne wywierają na wszystkie gospodarki, jak również na złożony charakter związków między ekonomią i ekologią.

3. Metody systemowe dla potrzeb analizy zagadnień globalnych

Ścisłe analizy i prognozy dotyczące wymienionych poprzednio obszarów badań muszą znaleźć oparcie w podejściu systemowym, łączącym modelowanie matematyczne i inne metody, które są pomocne w badaniu zagadnień złożonych, współwystępowania wielu procesów, niepewności i nieliniowości. IIASA zachowa zrównoważony program badań w tym zakresie, z naciskiem położonym na zastosowania wiedzy metodycznej i metodologicznej do problemów praktycznych wynikających z głównych kierunków prac Instytutu.

We wszystkich naszych pracach mamy zamiar skoncentrować się na interakcjach, a więc na aspektach systemowych wymienionych tematów, właściwych jako przedmiot analizy systemowej. Program badań Instytutu, prowadzonych przez międzynarodowe i interdyscyplinarne zespoły naukowców, był i jest dobrze oceniany i przyjmowany w różnych środowiskach. Faktycznie, potrzeba obiektywnych, nieobciążonych stronniczością analiz w wymienionych dziedzinach nigdy dotąd nie była większa. Nasze powiązania z kołami naukowymi i politycznymi w wielu krajach, z jednoczesnym zachowaniem statusu organizacji pozarządowej, stawiają nas w dogodnej pozycji do osiągnięcia postawionych celów.

W IIASA są obecnie prowadzone prace nad szeregiem projektów związanych z opisanymi powyżej tematami. Projekt demograficzny bada, na przykład, masowe migracje w Europie, jak również oddziaływanie między ludnością, rozwojem gospodarczym i środowiskiem na wyspie Mauritius, przez co gromadzona jest wiedza w dziedzinie powiązań między wspomnianymi tematami globalnymi oraz ich znaczenia dla kwestii lokalnych i regionalnych. Podobnie, komputerowy model RAINS projektu transgranicznych przepływów zanieczyszczeń powietrza jest praktycznym narzędziem dla decydentów i negocjatorów, obecnie już w Europie zachodniej, a w niedalekiej przyszłości także i w Azji południowo-wschodniej. Projekt przkształceń i integracji gospodarczej dostarcza forum do dyskusji o politykach gospodarczych istotnych dla przekształcających się gospodarek Europy wschodniej, zaś projekt środowiskowo spójnych strategii energetycznych bada energetycznie sprawne technologie, które pomogłyby zredukować globalne emisje węgla. Tak więc, prace IIASA w dziedzinie zagadnień o znaczeniu globalnym są kontynuowane i nadal będą prowadzone.

Intelektualna historia Instytutu zawiera również wkład do badań nad zagadnieniami szczególnie interesującymi stronę polską. Najwcześniejszym przykładem jest rok 1974, w którym projekt zasobów wodnych dokonał oceny modeli przeznaczonych do programu rządowego "Wisła" i opracował metody kompleksowego planowania użytkowania zasobów wodnych. W okresie bliższym dniom obecnym - w latach 1989-1992 - podjęto prace nad analizą skutków zmian klimatu dla dostępności zasobów wody. Metodyka tej analizy, opracowana w IIASA, oparta była na stochastycznej teorii magazynowania wody i pokazywała stopień niebezpieczeństwa, na jakie narażone są zasoby wodne regionu Europy środkowej i wschodniej. Prace te były kierowane przez prof. Zdzisława Kaczmarska, jednego z polskich uczonych, którzy przewodniczyli zespołom badawczym w IIASA.

Polscy kierownicy programów i projektów w historii IIASA to: Janusz Kindler (zasoby i środowisko), Zdzisław Kaczmarski (zasoby wodne), Andrzej Straszak (zarządzanie i technologia), Andrzej Wierzbicki (metody systemowe), Andrzej Lewandowski (adaptacja i optymalizacja) oraz Andrzej Ruszczyński (optymalizacja).

W obecnej chwili w IIASA pracuje pięciu polskich naukowców. W ciągu całej historii Instytutu pracowało w nim na pełnych etatach ponad trzydziestu polskich specjalistów, niektórzy z nich zresztą byli w Instytucie zatrudnieni więcej niż jeden raz.

Członkiem IIASA ze strony polskiej jest Polska Akademia Nauk. Jej Prezes, profesor Leszek Kuźnicki, oraz Przewodniczący Polskiego Zespołu ds. Współpracy z IIASA, profesor Mirosław Mossakowski, mają bliskie kontakty z Instytutem. Wieloletnim polskim przedstawicielem w Radzie IIASA, głównym ciele stanowiącym Instytutu, był do niedawna profesor Jan Kaczmarski z Instytutu Podstawowych Problemów Techniki. Obecnie funkcję tę przejął prof. M. Mossakowski.

W ciągu swojej historii IIASA współpracował ze znaczną liczbą innych polskich instytucji naukowych i technicznych. Można tu wspomnieć choćby Instytut Automatyki Akademii Górniczo-Hutniczej w Krakowie, kilka instytutów Politechniki Warszawskiej, Instytut Ekonometrii i Statystyki Uniwersytetu Łódzkiego, czy Instytut Badań Systemowych PAN.

Szeroki zakres obecnych prac IIASA dostarcza dobrej podstawy do badania kluczowych problemów zmian globalnych i związanych z nimi zagadnień rozwoju ludzkości. We wszystkich swoich działaniach IIASA próbuje powiększyć międzynarodowy dorobek naukowy i pomóc w tworzeniu polityk, które odnoszą się do kwestii o znaczeniu globalnym.

IBS

ANALIZA SYSTEMOWA I JEJ ZASTOSOWANIE

42859A

WPROWADZENIE

Leszek Kuźnicki
Peter E. de Jánosi
Miroslaw Mossakowski
Jan Owskiński

INTERDYSCYPLINARNOŚĆ

Nathan Keyfitz

DEMOGRAFIA

Christopher Prinz
Jerzy Z. Holzer

TRANSFORMACJA GOSPODARCZA

János Gács
Józef St. Zegar

ŚRODOWISKO I ZASOBY NATURALNE

Nebojša Nakićenović
Jacek Marecki
Janusz Cofała
Maciej Nowicki
Sten Nilsson
Andrzej Szujecki
Wojciech Galiński i Manfred Küppers
Laszlo Somlyódy
Zdzisław Kaczmarek

METODY I TECHNIKI SYSTEMOWE

Andrzej Ruszczyński
Marek Makowski
Andrzej P. Wierzbicki
Zdzisław Pawlak
Kurt Fedra i Elisabeth Weigkricht

ISBN 83 - 85847 - 25 - 1